



Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

21. detsember 2016*

Eelotsusetaotlus — Direktiiv 93/13/EMÜ — Tarbijalepingud — Hüpoteeklaenud —
Ebaõiglased tingimused — Artikli 4 lõige 2 — Artikli 6 lõige 1 — Tühisuse tuvastamine —
Ebaõiglase tingimuse tühisuse tuvastamise ajalise kehtivuse piiramine

Liidetud kohtuasjades C-154/15, C-307/15 ja C-308/15,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada (Granada kaubanduskohus nr 1, Hispaania) 25. märtsi 2015. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus (C-154/15), mis saabus Euroopa Kohtusse 1. aprillil 2015, ja Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi apellatsioonikohus, Hispaania) 15. juuni 2015. aasta otsustega esitatud eelotsusetaotlused (C-307/15 ja C-308/15), mis saabusid Euroopa Kohtusse 1. juulil 2015, menetlustes

Francisco Gutiérrez Naranjo

versus

Cajasur Banco SAU (C-154/15),

Ana María Palacios Martínez

versus

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA) (C-307/15),

Banco Popular Español, SA

versus

Emilio Irles López,

Teresa Torres Andreu (C-308/15),

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident A. Tizzano, kodade presidendid R. Silva de Lapuerta ja M. Ilešič, kohtunikud J. Malenovský, E. Levits (ettekandja), J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. G. Fernlund, C. Vajda, S. Rodin, F. Biltgen ja K. Jürimäe,

kohtujurist: P. Mengozzi,

kohtusekretär: ametnik L. Carrasco Marco,

* Kohtumenetluse keel: hispaania.

arvestades kirjalikus menetluses ja 26. aprilli 2016. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- F. Gutiérrez Naranjo, esindajad: *abogado* A. Navarro Vidal, *abogado* A. Martínez Muriel, *abogado* D. Pineda Cuadrado ja *abogado* L. Pineda Salido,
- A. M. Palacios Martínez, esindajad: *abogado* F.J. Zambudio Nicolas ja *procuradora* R. López Coloma,
- Banco Popular Español SA, esindajad: *abogado* C. Fernández Vicién, *abogado* I. Moreno-Tapia Rivas ja *abogado* J. Capell,
- Cajasur Banco SAU, esindajad: *abogado* J. Remón Peñalver ja *abogado* D. Sarmiento Ramirez-Escudero,
- Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), esindajad: *abogado* J. Rodríguez Cárcamo ja *abogado* A. Rodríguez Conde,
- E. Irlés López ja T. Torres Andreu, esindajad: *procuradora* Y. Sánchez Orts ja *abogado* F. García Cerrillo,
- Hispaania valitsus, esindajad: A. Gavela Llopis ja M. Sampol Pucurull,
- Tšehhi valitsus, esindajad: S. Šindelková, M. Smolek ja J. Vláčil,
- Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,
- Ühendkuningriigi valitsus, esindajad: S. Simmons ja L. Christie, keda abistasid *barrister* S. Ford, K. Smith, QC ja B. Kennelly, QC,
- Euroopa Komisjon, esindajad: D. Roussanov, N. Ruiz García ja J. Baquero Cruz,

olles 13. juuli 2016. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlused puudutavad küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) ja eriti selle direktiivi artikleid 6 ja 7.
- 2 Taotlused on esitatud kohtuvaidlustes, kus on vastamisi krediidasutused ja nendega hüpoteeklaenulepingud sõlminud isikud ja milles vaieldakse kohtu poolt ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimuste alusel makstud summade tagastamise üle.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 93/13 põhjenduses 10 on märgitud:

„tarbijat saab tõhusamalt kaitsta, kui ebaõiglaste tingimuste suhtes võetakse vastu ühtsed õigusnormid [...]“

- 4 Direktiivi põhjenduses 12 on täpsustatud:

„[...] liikmesriikidel peaks olema võimalus asutamislepingu sätteid arvesse võttes kindlustada tarbijatele kõrgem kaitstuse tase siseriiklike õigusnormide abil, mis on käesoleva direktiiviga ette nähtud õigusnormidest rangemad [...]“.

- 5 Direktiivi 93/13 põhjenduses 24 on öeldud järgmist:

„[...] liikmesriikide kohtutel või haldusasutustel peavad olema piisavad ja tõhusad vahendid, et ebaõiglaste tingimuste seadmist tarbijalepingutes takistada“.

- 6 Direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 on ette nähtud:

„Lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.“

- 7 Sama direktiivi artikli 3 lõike 2 esimeses lõigus on sätestatud:

„Tingimust ei loeta kunagi eraldi kokkulepituks, kui see on eelnevalt koostatud ning tarbija ei ole seetõttu saanud tingimust sisuliselt mõjutada, eriti eelnevalt koostatud tüüplepingute puhul.“

- 8 Direktiivi artikli 4 kohaselt:

„1. Ilma et see piiraks artikli 7 kohaldamist, võetakse lepingutingimuse hindamisel arvesse lepingu sõlmimise objektiks oleva kauba või teenuse laad ning viidatakse lepingu sõlmimisel kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.

2. Tingimuste õiglase või ebaõiglase iseloomu hindamine ei ole seotud lepingu põhiobjekti mõiste [ega hinna ja tasu sobivusega vastusooritusena pakutavate teenuste või kauba eest], kui kõnealused tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.“ [Tsitaati on parandatud Euroopa Kohtus, kuna direktiivi eestikeelne tõlge on ebatäpne.]

- 9 Direktiivi artiklis 5 on täpsustatud:

„Lepingutes, mille kõik või teatavad tarbijale pakutavad tingimused esitatakse kirjalikult, peavad kõnealused tingimused olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles. [...]“

- 10 Direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on [...] tarbijaga sõlminud, ei ole [siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta].“
[Tsitaati on parandatud Euroopa Kohtus, kuna direktiivi eestikeelne tõlge on ebatäpne.]

- 11 Sama direktiivi artikli 7 lõike 1 kohaselt:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

Hispaania õigus

Õigusnormid

- 12 Tsiviilseadustiku (Código Civil) artiklis 1303 on ette nähtud:

„Kohustuse tühisuse tuvastamise korral peavad lepingupooled vastastikku tagastama lepingu esemeks olevad asjad koos viljadega ja hinna koos intressiga, kui järgmistes artiklites ei ole sätestatud teisiti.“

- 13 Kuninga 16. novembri 2007. aasta seadusandliku dekreediga 1/2007 (Real Decreto Legislativo 1/2007) heaks kiidetud tarbijate ja kasutajate kaitse üldseaduse ja teiste täiendavate seaduste konsolideeritud versiooni (texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias; BOE nr 287, 30.11.2007), põhikohtuasjade asjaoludele kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „LGDCU“) artikli 82 lõikes 1 on sätestatud:

„Lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, ja praktika, millega ei ole sõnaselgelt nõustunud, loetakse ebaõiglaseks, kui see vastuolus heausksuse nõudega kutsub esile lepingupooltele lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat ja kasutajat.“

- 14 LGDCU artiklis 83 on ette nähtud:

„Ebaõiglased tingimused on algusest peale tühiised ja loetakse, et leping ei ole neid kunagi sisaldanud. Selleks tuvastab kohus, pärast poolte ärakuulamist, lepingus seatud ebaõiglaste tingimuste tühisuse; leping jääb pooltele siiski samadel tingimustel siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta.“

- 15 Lepingute tüüptingimusi käsitleva 13. aprilli 1998. aasta seaduse 7/1998 (Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación, BOE nr 89, 14.4.1998; edaspidi „LCGC“) põhikohtuasjade asjaoludele kohaldatava redaktsiooni artikli 5 lõikes 5 on sätestatud:

„Tüüptingimuste koostamisel tuleb järgida läbipaistvuse, selguse, täpsuse ja lihtsuse kriteeriume.“

- 16 LCGC artiklis 7 on ette nähtud:

„Järgimisi tüüptingimusi ei loeta lepingu osaks:

- a) tingimused, millega tarbijal ei olnud tegelikult enne lepingu sõlmimist võimalik täies mahus tutvuda või millele ole vastavalt artiklile 5 alla kirjutatud, kui viimatinimetatu on vajalik;

- b) tingimused, mis on loetamatud, ebaselged, ebatäpsed ja mõistetamatud, välja arvatud juhul, kui tüüplepingut sõlmiv tarbija on nendega sõnaselgelt kirjalikult nõustunud ja kui need järgivad selles valdkonnas lepingutingimuste läbipaistvuse suhtes kehtivaid erinorme.“

17 LCGC artikli 8 kohaselt:

„1. Seadusest tulenevalt tühised on tüüptingimused, mis on tüüplepingut sõlmivat tarbijat kahjustades vastuolus seaduses sätestatuga või mis tahes muu kohustava või keelava normiga, välja arvatud kui neis sätetes nähakse nende rikkumise korral ette muu tagajärg.

2. Eelkõige on tühised tarbijalepingus sisalduvad ebaõiglased tüüptingimused [...].“

Tribunal Supremo (kõrgeim kohus, Hispaania) kohtupraktika

– 9. mai 2013. aasta kohtuotsus nr 241/2013

- 18 Tribunal Supremo (kõrgeim kohus), kes menetles kollektiivhagi tüüptingimuse kasutamise lõpetamise nõudes, tuvastas 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses nr 241/2013, et tarbijatega sõlmitud hüpoteeklaenu lepingute tüüptingimuste hulgas olevad lepingutingimused, millega nähakse ette alammäär, millest allapoole muutuva intressi määr ei saa langeda (edaspidi „intressi alammäära tingimused“), on ebaõiglased, ja tunnistas need tingimused tühiseks.
- 19 Nimetatud kohus tõdes, et need kõnealuste lepingute põhiobjekti määratlusega seotud tingimused on tarbija jaoks keeleliselt arusaadavad ja vastavad seega direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 ette nähtud selguse ja arusaadavuse nõuetele. Seetõttu leidis nimetatud kohus, et pole põhjust pidada neid ebaõiglaseks vastavalt Euroopa Kohtu praktikale, mis tuleneb 3. juuni 2010. aasta kohtuotsusest Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309).
- 20 Samas tõdes nimetatud kohus lähtuvalt Euroopa Kohtu poolt 21. märtsi 2013. aasta kohtuotsuses RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180) kinnitatud põhimõtetest, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 ette nähtud läbipaistvuse nõuet tuleb mõista nii, et see hõlmab lisaks vormilisele küljele ka sisulist külge, kuna sellel on sama ulatus kui nimetatud direktiivi artiklis 5 ette nähtud nõudel, ja et see on seotud eelkõige küsimusega, kas tarbijatele antakse lepingu sõlmimisel piisavalt teavet õiguslike ja majanduslike tagajärgede kohta, mida toob neile kaasa lepingu põhiobjekti puudutavate tüüptingimuste kohaldamine.
- 21 Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) hinnangul ei olnud aga kohtuasjas, milles tehti 9. mai 2013. aasta kohtuotsus, täidetud sisulise läbipaistvuse nõue, sest asjassepuutuvad krediidiasutused intressi alammäära tingimust sisaldavate laenulepingute sõlmimisel seda teavet tarbijatele ei edastanud. Seetõttu asus Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) analüüsima, kas nimetatud lepingutingimused võivad olla ebaõiglased direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1, artikli 4 lõikes 1 ja artiklis 5 sätestatud heausksuse, tasakaalu ja läbipaistvuse üldkriteeriumide seisukohalt ja tuvastas, et need tingimused on tühised läbipaistvuse puudumise tõttu, sest laenuvõtjatele anti ebapiisavat teavet nende tingimuste praktilise kohaldamise konkreetsete tagajärgede kohta.
- 22 Samas leidis Tribunal Supremo (kõrgeim kohus), et asjassepuutuvad hüpoteeklaenu lepingud võivad kehtima jääda ja piiras „intressi alammäära“ tingimuste tühisuse tuvastamise tagajärgede tagasiulatuvat jõudu.

- 23 Seejuures märkis Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) – olles eelnevalt meelde tuletanud, et vastavalt ebaõiglaste lepingutingimuste tühisuse tuvastamist puudutavale Euroopa Kohtu praktikale tuleb lugeda, et asjassepuutuvatel lepingutingimustel ei ole mingeid tagajärgi – et olenemata sellest, et üldjuhul kehtib tühisuse tuvastamine tagasiulatuvalt, ei saa see tagasiulatuva jõud olla immuunne õiguse üldpõhimõtete suhtes ja eeskätt õiguskindluse põhimõtte suhtes.
- 24 Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) otsustas, et: intressi alammäära tingimused on iseenesest õiguspärased; need on objektiivselt põhjendatud; need ei ole ebaharilikud ega ekstravagantsed; nende kasutamist on kinnisvaralaenu turul sallitud pikka aega; nende tühisus on tuvastatud nende läbipaistvuse puudumise tõttu, mis on tingitud laenusaajate ebapiisavast teavitamisest; krediitiasutused täitsid teabe andmist käsitlevaid õigusnorme; intressi alammäär kehtestatakse selleks, et säilitada hüpoteeklaenu minimaalne tulusus, nii et krediitiasutused saaksid tagasi kaasnevad tegevuskulud ja jätkaksid rahastamist; intressi alammäära tingimused arvutatakse selliselt, et summad, mida tuleb esialgu maksta ehk summad, millega laenuandjad arvestavad hetkel, mil nad teevad oma majandusliku tegevuse otsused, ei muutuks oluliselt; Hispaania õigusnormidega on lubatud võlausaldaja asendamine ja et kõnealuste tingimuste tagasiulatuva tühistamine tooks kaasa suured majandusraskused.
- 25 Neid kaalutlusi arvestades piiras Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) õiguskindluse põhimõtte alusel oma kohtuotsuse mõju nii, et see avaldub alates kohtuotsuse kuulutamisest, otsustades et asjassepuutuvate intressi alammäära tingimuste tühisuse tuvastamine ei mõjuta olukordi, mis on lõplikult lahendatud jõustunud kohtuotsustega, ega makseid, mis on tehtud enne 9. maid 2013, nii et tagasi tuleb maksta ainult summad, mis nende tingimuste põhjal on alusetult makstud pärast seda kuupäeva.

– 25. märtsi 2015. aasta kohtuotsus nr 139/2015

- 26 25. märtsi 2015. aasta kohtuotsuses 139/2015 (edaspidi „25. märtsi 2015. aasta kohtuotsus“) kordas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) intressi alammäära tingimuse tühisuse tuvastamise tagasiulatava jõu piiramist, lahendades tarbija esitatud individuaalhagi, milles nõuti niisuguse lepingutingimuse alusel alusetult makstud summade tagasimaksmist. Nii toimides laiendas see kohus lahendust, millele jõuti lepingutingimuse kasutamise lõpetamise nõudes esitatud kollektiivhagide kohta tehtud 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses, individuaalhagidele, mis on esitatud lepingutingimuse kasutamise lõpetamise ja kahju hüvitamise nõudes. Seega piirati tagasimaksmise kohustust 25. märtsi 2015. aasta kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasjas üksnes summadega, mis olid alusetult makstud pärast 9. mai 2013. aasta kohtuotsuse kuulutamist.

Põhikohtuasjade faktilised asjaolud ja eelotsuse küsimused

Kohtuasi C-154/15

- 27 Francisco Gutiérrez Naranjo sõlmis pangaga Cajasur Banco SAU hüpoteeklaenulepingu, milles on intressi alammäära tingimus.
- 28 F. Gutiérrez Naranjo esitas Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granadale (Granada kaubanduskohus nr 1, Hispaania) nii direktiivi 93/13 kui ka Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) kohtupraktika alusel hagi, paludes et kohus tuvastaks intressi alammäära tingimuse tühisuse ja kohustaks selle tingimuse alusel alusetult makstud summad tagasi maksma.
- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud küsimus, kas lepingutingimuse ebaõigluse tõttu tühistamise tagajärgede ajalise kehtivuse piiramine tühistamisele järgneva ajaga on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1.

30 Seepärast peatas Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Granada (Granada kaubanduskohus nr 1) menetluse ja esitas Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 siduva jõu puudumisele antud tõlgendusega on niisugustel asjaoludel kooskõlas tõlgendus, mille kohaselt toob lepingutingimuse tühisus, mis on tuvastatud, sellegipoolest tagajärgi kaasa kuni tühisust tuvastava otsuse kuulutamiseni, ja seega tõlgendus, mille kohaselt isegi kui tuvastatakse tingimuse tühisus, loetakse, et tingimuse kohaldamise ajal tekkinud tagajärjed ei ole tühised või toimetata?
2. Kas teatava tingimuse kasutamise lõpetamisega, milleks võib kohustada (direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 kohaselt) tarbija esitatud individuaalhagi alusel, kui tuvastatakse tingimuse tühisus, on kooskõlas sellise tühisuse tagajärgede piiramine? Kas kohtul on lubatud piirata nende summade tagasimaksmist (kohustus, mis seatakse majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevale isikule), mida tarbija maksis tingimuse alusel, mille puhul tuvastatakse hiljem, et see oli teabe puudulikkuse ja/või läbipaistmatuse tõttu algusest peale tühine?“

Kohtuasi C-307/15

31 Ana María Palacios Martínez sõlmis 28. juulil 2006 pangaga Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (edaspidi „BBVA“) hüpoteeklaenulepingu, mis sisaldas intressi alammäära tingimust.

32 6. märtsil 2014 esitas laenusaja Juzgado de lo Mercantil n° 1 de Alicante (Alicante kaubanduskohus nr 1, Hispaania) hagi, paludes tuvastada intressi alammäära tingimuse tühisuse selle ebaõigluse tõttu, ning kohustada krediidiastutust alusetult saadud summad tagasi maksma.

33 Nimetatud esimese astme kohus leidis Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses esitatud lahendusele tuginedes, et hagi ese on ära langenud, ilma et see piiraks hageja õigust nõuda tagasi summad, mille krediidiastutus võis mainitud kohtuotsuse kuulutamisest alates saanud olla.

34 Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi kohus, Hispaania), kellele esitati apellatsioonkaebus, kahtleb, kas lahendus, millele jõudis esimese kohtuastme kohus, on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1.

35 Nimetatud kohtu hinnangul võib ebaõiglase lepingutingimuse tühisuse tuvastamise tagasiulatava jõu puudumine olla vastuolus nii selle direktiivi eesmärkidega kui ka keeluga ebaõiglase lepingutingimuse mõju kohtulikult leevendada. Lisaks kahtleb see kohus, kas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 9. mai 2013. aasta kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasjas olid täidetud Euroopa Kohtu seatud tingimused selleks, et ebaõiglase lepingutingimuse tühisuse tuvastamise tagajärgede kehtivust tohiks ajaliselt piirata.

36 Nendel asjaoludel otsustas Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi [93/13] artikli 6 lõikes 1 ette nähtud mittesiduvuse põhimõttega on kooskõlas, et tagasitäitmiskohustust, mis tuleneb laenulepingus sisalduva intressi alammäära tingimuse ebaõigluse tõttu tühiseks tunnistamisest, ei loeta tekkinuks mitte alates lepingu sõlmimise kuupäevast, vaid alates hilisemast kuupäevast?
2. Kas huvitatud isikute heausksuse kriteerium, mis on ebaõiglase tingimuse [tühistamise] tagasiulatava jõu piiramise alus, on liidu õiguse autonoomne mõiste, mida tuleb tõlgendada ühetaoliselt kõigis liikmesriikides?

3. Kui vastus on jaatav, siis mis eeltingimused peavad olema täidetud, et teha kindlaks, et huvitatud isikute ring toimis heauskselt?
4. Kas igal juhul on huvitatud isikute heausksuse kriteeriumiga kooskõlas majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku niisugune käitumine, mis põhjustas lepingutingimuse ebaõigluse jaoks otsustava läbipaistvuse puudumise lepingu sõlmimisel?
5. Kas oluliste häirete oht, mis on aluseks ebaõiglase lepingutingimuse [tühistamise] tagasiulatuva mõju piiramisele, on liidu õiguse autonoomne mõiste, mida tuleb tõlgendada kõigis liikmesriikides ühetaoliselt?
6. Kui vastus on jaatav, siis milliseid kriteeriume tuleb arvestada?
7. Kas oluliste häirete ohtu tuleb hinnata, arvestades üksnes seda, mis võib kaasneda majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevate isikute, või tuleb arvestada ka kahju, mida tekitab tarbijale asjaolu, et talle ei maksta täies ulatuses tagasi summasid, mille ta on intressi alammäära tingimuse alusel tasunud?“

Kohtuasi C-308/15

- 37 Emilio Irlés López ja Teresa Torres Andreu sõlmisid 1. juunil 2001 pangaga Banco Popular Español SA (edaspidi „BPE“) hüpoteeklaenulepingu, mis sisaldas intressi alammäära tingimust. Lepingut muutvates lisades, mis sõlmiti 2. mail 2007 ja 14. juunil 2007, leppisid pooled kokku laenu põhisumma kahes suurendamises, millest mõlemaga kaasnes intressi alammäära tingimus.
- 38 Kuna laenusaajad leidsid, et kord, mille kohaselt nad intressi alammäära tingimusega nõustusid, ei olnud läbipaistev, esitasid nad Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Alicante (Alicante kaubanduskohus nr 3, Hispaania) hagi, milles palusid tuvastada kõnealuste tingimuste tühisuse ja kohustada nende tingimuste põhjal alusetult makstud summad tagasi maksma.
- 39 Nimetatud esimese astme kohus rahuldas hagi ja kohustas BPED maksma laenusaajatele tagasi summad, mis ta nende tingimuste alusel alusetult sai alates laenulepingu ja seda muutvate lepingu lisade sõlmimisest.
- 40 BPE esitas Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi kohus) apellatsioonkaebuse, võttes aluseks Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 9. mai 2013. aasta ja 25. märtsi 2015. aasta kohtuotsused.
- 41 Eelotsusetaotluse esitanud kohus väljendab esiteks kahtlust selles, kas ebaõiglase lepingutingimuse tühisuse tuvastamise tagajärgede ajaline piiramine on kooskõlas direktiivi 93/13 artikliga 6. Teiseks märgib nimetatud kohus, et asjaolu, et Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) laiendas 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses kollektiivhagi kontekstis kinnitust leidnud lahendust oma 25. märtsi 2015. aasta kohtuotsusega ka individuaalhagidele, võib tuua tagajärjena kaasa selle, et piiratakse individuaalsete laenusaajate õigust tõhusale kohtulikule kaitsele, kuna ebaõiglasest lepingutingimusest kasu saanud krediitiasutusel lasuva tagasimaksekohustuse tekkimise ajahetke kindlaksmääramisel ei võeta arvesse iga konkreetse juhtumi asjaolusid.
- 42 Seetõttu otsustas Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule seitse eelotsuse küsimust, mis langevad kokku kohtuasjas C-307/15 esitatutega, ning lisaks kaheksanda küsimuse, mis kõlab järgmiselt:

„[...]

8. Kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 tunnustatud põhimõttega, et ebaõiglasel tingimused ei ole tarbijale siduvad, ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47 tunnustatud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile on kooskõlas, kui niisuguse tagasitäitmiskohustuse piiramist, mis tuleneb intressi alammäära tingimuse tühisuse tuvastamisest menetluses, mille algatas tarbijateühendus krediitiasutuste vastu, laiendatakse automaatselt individuaalhagidele, mille on esitanud muude krediitiasutustega hüpoteeklaenulepingu sõlminud tarbijast kliendid, nõudega tuvastada intressi alammäära tingimuse tühisus, sest see tingimus on ebaõiglane?“

43 Euroopa Kohtu presidendi 10. juuli 2015. aasta otsusega liideti kohtuasjad C-307/15 ja C-308/15 menetluse kirjaliku ja suulise osa ning kohtuotsuse huvides.

44 Euroopa Kohtu presidendi 14. augusti 2015. aasta määrusega jäeti rahuldamata Audiencia Provincial de Alicante (Alicante provintsi kohus) taotlused lahendada kohtuasjad C-307/15 ja C-308/15 Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 23a ja Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 alusel kiirendatud menetluses.

45 Euroopa Kohtu presidendi 21. oktoobri 2015. aasta otsusega liideti kohtuasi C-154/15 kohtuasjadega C-307/15 ja C-308/15 menetluse suulise osa ja kohtuotsuse huvides.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Kohtuasja C-154/15 esimene ja teine küsimus ning kohtuasjade C-307/15 ja C-308/15 esimene küsimus

46 Kahe küsimusega kohtuasjas C-154/15 ja esimese küsimusega kohtuasjades C-307/15 ja C-308/15, mida tuleb analüüsida koos, paluvad eelotsusetaotluse esitanud kohtud sisuliselt selgitada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus siseriiklik kohtupraktika, mis piirab majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku poolt tarbijaga sõlmitud lepingus sisalduva tingimuse selle direktiivi artikli 3 lõike 1 mõttes ebaõigluse kohtulikust tuvastamisest tuleneva tagasitäitmiskohustuse ajalise kehtivuse üksnes summadega, mis on sellise tingimuse põhjal alusetult makstud pärast niisuguse otsuse tegemist, millega kohus selle ebaõigluse tuvastas.

47 Sissejuhatuseks tuleb analüüsida Hispaania valitsuse, Cajasur Banco ja BPE argumenti, et põhi kohtuasjas vaidluse all olevate lepingutingimustega sarnase tingimuse ebaõigluse tuvastamise tagajärgede küsimus ei kuulu direktiivi 93/13 kohaldamisalasse, sest Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) andis oma otsusega, millega lepingutingimuste ebaõiglus tuvastati, tarbijatele kõrgema tasemega kaitse, kui on ette nähtud selles direktiivis.

48 Sellega seoses tuleb märkida, et eelotsusetaotlustest ilmneb küll tõesti, et põhjendamaks vaidluse all olnud lepingute põhiobjektiga seotud intressi alammäära tingimuste ebaõigluse kontrolli, tõlgendas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) oma 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 sätestatud läbipaistvuse tingimust nii, et see ei piirdu lepingutingimuste vormilise läbipaistvusega, mis puudutab seda, kas tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, vaid laieneb ka nende sisulisele läbipaistvusele, mis puudutab seda, kas tarbijale on antud piisavalt teavet tema lepinguliste kohustuste õigusliku ja majandusliku ulatuse kohta.

49 Tuleb siiski märkida, nagu tegi kohtujurist oma ettepaneku punktides 46–50, et lepingu põhiobjektiga seotud tingimuste sisulise läbipaistvuse kontroll lähtub direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 sätestatust. Selles sättes on nimelt – samamoodi nagu sama direktiivi artiklis 5 – ette nähtud, et lepingu tingimused peavad olema koostatud „lihtsas ja arusaadavas keeles“.

- 50 Euroopa Kohus on selles küsimuses juba sedastanud, et tarbijale on ülimalt oluline, et enne lepingu sõlmimist oleks teda teavitatud lepingu tingimustest ja lepingu sõlmimise tagajärgedest. Selle teabe alusel otsustab tarbija, kas ta soovib ennast siduda majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku poolt eelnevalt koostatud tingimustel (kohtuotsus, 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punkt 44).
- 51 Seetõttu kuulub direktiivi 93/13 kohaldamisalasse üldiselt, ja täpsemalt selle direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaldamisalasse hinnangu andmine sellele, kas lepingu põhiobjekti puudutav lepingutingimus on direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses ebaõiglane olukorras, kus tarbijal ei olnud enne lepingu sõlmimist vajalikku teavet lepingu tingimuste ja lepingu sõlmimise tagajärgede kohta.
- 52 Kuna eelotsusetaotlused esitanud kohtud viitavad 9. mai 2013. aasta kohtuotsusele, mis piirab intressi alammäära tühisuse tuvastamisest tulenevat tagasitäitmiskohustust, siis tuleb analüüsida, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see lubab liikmesriigi kohtul niisugust piirangut seada.
- 53 Direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 kohaselt näevad liikmesriigid ette, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille majandus- või kutsetegevuse raames tegutsev isik on tarbijaga sõlminud, ei ole siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel tarbijale siduvad.
- 54 Seda sätet tuleb pidada võrdväärseks liikmesriigi normidega, mis siseriiklikus õiguskorras kuuluvad avaliku korra normide hulka (vt selle kohta kohtuotsus, 30.5.2013, Asbeek Brusse ja de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punkt 44).
- 55 Lisaks on tegemist imperatiivse sättega, mille eesmärk on asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab nendevahelise võrdsuse (kohtuotsus, 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 63).
- 56 Arvestades majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevate isikute suhtes nõrgemas olukorras olevate tarbijate kaitse aluseks oleva avaliku huvi laadi ja tähtsust, kohustab direktiiv 93/13 nähtuvalt selle artikli 7 lõikest 1 koostoimes põhjendusega 24 liikmesriike sätestama piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mille majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevad isikud tarbijatega sõlmivad (kohtuotsus, 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 78).
- 57 Selleks peab liikmesriigi kohus jätma ebaõiglase lepingutingimuse lihtsalt kohaldamata, et see ei tekitaks tarbijale siduvaid tagajärgi; samas ei ole kohtul õigust muuta niisuguse tingimuse sisu (vt selle kohta kohtuotsus, 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 65).
- 58 Niisuguses kontekstis on liikmesriigi kohus ühest küljest kohustatud omal algatusel hindama, kas direktiivi 93/13 kohaldamisalasse kuuluv lepingutingimus on ebaõiglane, tasakaalustades niiviisi tarbija ja majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku vahelist ebavõrdsust, kohe kui liikmesriigi kohtule on teada õiguslikud ja faktilised asjaolud, mida on selle ülesande täitmiseks vaja.
- 59 Kõnealuses direktiivis ette nähtud kaitse täielikuks toimimiseks on nimelt vaja, et liikmesriigi kohus, kes on omal algatusel tuvastanud lepingutingimuse ebaõigluse, saaks teha kõik sellest tuvastamisest vajalikud järeldused, ilma et ta ootaks, et tarbija, keda on tema õigustest teavitatud, esitaks avalduse, nõudes nimetatud lepingutingimuse tühistamist (kohtuotsus, 30.5.2013, Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, punkt 42).

- 60 Teisalt ei tohiks liikmesriigi kohtule anda võimalust muuta ebaõiglaste lepingutingimuste sisu, vastasel juhul aitaks see kaasa hoiatava mõju kõrvaldamisele, mida avaldatakse majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevatele isikutele sellega, et tarbija suhtes selliseid ebaõiglaseid tingimusi lihtsalt ei kohaldata (vt selle kohta kohtuotsused, 21.1.2015, Unicaja Banco ja Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, punkt 31 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 61 Eelnevatest kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada selliselt, et ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimust tuleb põhimõtteliselt käsitada nii, et seda ei ole kunagi olemas olnud, mistõttu ei saa sellel olla tagajärgi tarbijale. Seetõttu peab niisuguse lepingutingimuse ebaõigluse kohtulik tuvastamine tarbija jaoks põhimõtteliselt tagajärjena kaasa tooma selle õigusliku ja faktilise olukorra taastamise, milles ta oleks olnud selle lepingutingimuse puudumisel.
- 62 Sellest tuleneb, et liikmesriigi kohtu kohustusega jätta kohaldamata ebaõiglane lepingutingimus, mis näeb ette teatavate summade alusetu maksmise, kaasneb tagajärjena põhimõtteliselt kohustamine samade summade tagasimaksmisele.
- 63 Kui tagasimaksmisele kohustavat tagajärge ei oleks, võiks see seada kahtluse alla hoiatava mõju, mille direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 koostoimes sama direktiivi artikli 7 lõikega 1 soovib siduda majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku poolt tarbijaga sõlmitud lepingus sisalduvate tingimuste ebaõigluse tuvastamisega.
- 64 Tõsi, direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 kohustab liikmesriike sätestama, et ebaõiglased lepingutingimused ei ole „siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel“ tarbijale siduvad (kohtuotsus, 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 57).
- 65 Sellegipoolest ei tohi asjaolu, et liikmesriigi õigus täpsustab tarbijatele direktiiviga 93/13 tagatud kaitset, siiski muuta selle kaitse ulatust ja seega ka sisu, ega seeläbi kahjustada ebaõiglaste tingimuste vastu võitlemiseks kehtestatud ühtsete õigusnormidega ettenähtud kaitse tõhusust, mida taotles Euroopa Liidu seadusandja nähtuvalt direktiivi 93/13 põhjendusest 10.
- 66 Sellest järeldub, et kuigi liikmesriikide ülesanne on määratleda oma siseriiklikus õiguses kord, kuidas lepingus sisalduva tingimuse ebaõiglus tuvastatakse ja selle tuvastamise konkreetset õiguslikud tagajärjed väljenduvad, ei mõjuta see seda, et niisugune tuvastamine peab võimaldama taastada selle õigusliku ja faktilise olukorra, milles tarbija oleks olnud ilma ebaõiglase tingimusega, eelkõige nähes majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevatele isikutele ette kohustuse tagastada kasu, mille ta ebaõiglase tingimuse põhjal tarbija arvel alusetult sai.
- 67 Käesoleval juhul otsustas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses, millele viitavad eelotsusetaotlused esitanud kohtud, et asjassepuutuvate intressi alammäära tingimuste ebaõigluse tuvastamine ei mõjuta jõustunud kohtuotsusega lõplikult lahendatud olukordi ega enne selle kohtuotsuse kuulutamist tehtud makseid, ja et järelikult on ebaõigluse tuvastamise tagajärjed ja eelkõige tarbija õigus tagasitäitmisele tulenevalt õiguskindluse põhimõttest piiratud summadega, mis on sellest kuupäevast alates alusetult makstud.
- 68 Sellega seoses vastab tõele, et Euroopa Kohus on juba möönnud, et tarbijakaitse ei ole absoluutne. Täpsemalt on Euroopa Kohus otsustanud, et liidu õigus ei kohusta liikmesriigi kohut jätma kohaldamata siseriiklikud menetlusnormid, mis muu hulgas annavad kohtuotsusele seadusjõu, isegi siis, kui see võimaldaks heastada direktiivi 93/13 mis tahes sätte rikkumise (vt selle kohta kohtuotsus, 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 37). Sellest järeldub, et Tribunal Supremol (kõrgeim kohus) oli õigus otsustada 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses, et see lahend ei mõjuta olukordi, mis on lõplikult lahendatud varasemate kohtuotsustega, mis on omandanud seadusjõu.

- 69 Samuti on Euroopa Kohus juba otsustanud, et liidu õigusega on kooskõlas, kui õiguskindluse huvides määratakse mõistlik hagi aegumistähtaeg (kohtuotsus, 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, punkt 41).
- 70 Samas tuleb teha vahet niisuguse menetluseeskirja nagu mõistlik aegumistähtaeg kohaldamisel ja liidu õigusnormi tõlgenduse ajalisel piiramisel (vt selle kohta kohtuotsus, 15.4.2010, Barth, C-542/08, EU:C:2010:193, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika). Sellega seoses tuleb meelde tuletada, et arvestades põhjapanevat nõuet, et liidu õigust tuleb kohaldada ühetaoliselt ja üldiselt, on üksnes Euroopa Kohtu pädevuses otsustada, kuidas piirata tema poolt niisugusele normile antava tõlgenduse ajalist kehtivust (vt selle kohta kohtuotsus, 2.2.1988, Barra jt, 309/85, EU:C:1988:42, punkt 13).
- 71 Niisiis ei tohi liikmesriigi õiguses sätestatud tingimused, millele viitab direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1, kahjustada selle sättega tarbijatele antava õiguse sisu – nii nagu seda on tõlgendatud eespool punktides 54–61 meenutatud Euroopa Kohtu praktikas –, mille kohaselt ebaõiglaseks loetav lepingutingimus ei ole nende suhtes siduv.
- 72 Intressi alammäära tingimuse tühisuse tuvastamise tagajärgede ajaline piiramine, mille Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses ette nägi, jätkaks aga tarbija, kes on enne seda kuupäeva sõlminud niisugust tingimust sisaldava hüpoteeklaenu lepingu, üldisel viisil ilma õigusest saada täies ulatuses tagasi summad, mille ta on krediitiasutustele sellise tingimuse alusel enne 9. maid 2013 alusetult maksnud.
- 73 Sellest järeldub, et niisugune siseriiklik kohtupraktika, nagu tuleneb 9. mai 2013. aasta kohtuotsusest, mis käsitleb lepingutingimuse direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 alusel ebaõiglaseks tunnistamisega kaasnevate õiguslike tagajärgede ajalist piiramist, võimaldab tagada üksnes piiratud ulatusega kaitse tarbijatele, kes on sõlminud intressi alammäära tingimust sisaldava hüpoteeklaenu lepingu enne selle kohtuotsuse kuulutamist, millega see ebaõiglus kohtulikult tuvastati. Niisugune kaitse on niisiis ebatäielik ja ebapiisav ega kujuta vastupidi selle direktiivi artikli 7 lõikes 1 ettenähtule endast ei sobivat ega tõhusat vahendit, mis lõpetaks selliste tingimuste lepingutes kasutamise (vt selle kohta kohtuotsus, 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 60).
- 74 Neil asjaoludel peavad eelotsusetaotlused esitanud kohtud, kes on põhikohtuasjades toimuvate vaidluste lahendamisel seotud tõlgendusega, mille Euroopa Kohus annab liidu õigusele, jätma omal algatusel kohaldamata ajalise kehtivuse piirangu, mille Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) nägi ette 9. mai 2013. aasta kohtuotsuses, sest see tõlgendus ei näi olevat kooskõlas liidu õigusega (vt selle kohta kohtuotsused, 5.10.2010, Elchinov, C-173/09, EU:C:2010:581, punktid 29–32; 19.4.2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punktid 33 ja 34; 5.7.2016, Ognyanov, C-614/14, EU:C:2016:514, punkt 36, ja 8.11.2016, Ognyanov, C-554/14, EU:C:2016:835, punktid 67–70).
- 75 Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus siseriiklik kohtupraktika, mis piirab majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku poolt tarbijaga sõlmitud lepingus sisalduva tingimuse selle direktiivi artikli 3 lõike 1 mõttes ebaõigluse kohtulikust tuvastamisest tuleneva tagasitäitmiskohustuse ajalise kehtivuse üksnes summadega, mis on sellise tingimuse põhjal alusetult makstud pärast niisuguse otsuse tegemist, millega kohus selle ebaõigluse tuvastas.

Ülejäänud eelotsuse küsimused

- 76 Arvestades vastust, mis anti esimesele ja teisele küsimusele kohtuasjas C-154/15 ning esimesele küsimusele kohtuasjades C-307/15 ja C-308/15, ei ole ülejäänud eelotsuse küsimustele tarvis vastata.

Kohtukulud

- 77 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus siseriiklik kohtupraktika, mis piirab majandus- või kutsetegevuse raames tegutseva isiku poolt tarbijaga sõlmitud lepingus sisalduva tingimuse selle direktiivi artikli 3 lõike 1 mõttes ebaõigluse kohtulikust tuvastamisest tuleneva tagasitäitmiskohustuse ajalise kehtivuse üksnes summadega, mis on sellise tingimuse põhjal alusetult makstud pärast niisuguse otsuse tegemist, millega kohus selle ebaõigluse tuvastas.

Allkirjad